SEJ
SPOŁECZEŃSTWO
EDUKACJA
JĘZYK

Tom 18/2023, ss. 171-182
ISSN 2353-1266
e-ISSN 2449-7983
DOI: 10.19251/sej/2023.18(12)
www.sej.mazowiecka.edu.pl
Otrzymano: 29.05.2023
Zaakceptowano: 20.09.2023
Opublikowano: 28.12.2023

CC BY

Władimir Pasicznik
Akademia Piotrkowska
Orcid: 0000-0002-0001-4480

Anastazja Wilczkowska
Akademia Piotrkowska
Orcid: 0000-0002-5424-3492

KIERUNKI ROZWOJU WSPÓŁCZESNEGO SYSTEMU EDUKACJI SZKOLNEJ W UKRAINIE (DYLEMATY, TRUDNOŚCI, WYZWANIA – WYBRANE PROBLEMY)

DIRECTIONS OF DEVELOMPENT OF THE MODERN SCHOOL EDUCATION SYSTEM IN UKRAINE (DILEMMAS, DIFFICULTIES, CHALLENGES – SELECTED PROBLEMS)

Streszczenie

Artykuł poświęcony jest problematyce rozwoju edukacji szkolnej Ukrainy na przełomie lat 90. XX w. oraz pierwszych dwóch dekad XXI w. Przeprowadzono w nim analizę głównych kierunków rozwoju szkolnictwa ukraińskiego, a także podstawowych problemów

Summary

The article is devoted to the problems associated with the development of school education in Ukraine at the turn the 1990s and the first two decades of the 21st century. It carries out an analysis of the main direction of development of Ukrainian education, as well as the

oświaty szkolnej Ukrainy, wśród których można wymienić: problemy demograficzne; strukturalne; informatyzacji i komputeryzacji procesu nauczania oraz wyposażenia szkół w nowoczesne środki dydaktyczne; problemy kadrowe; stopień decentralizacji zarządzania szkołami oraz poszerzania ich autonomii. Istnieje konieczność wzmocnienia pozycji zawodowej nauczycieli poprzez zwiększanie wynagrodzenia podstawowego oraz stworzenie odpowiednich warunków w zakresie dokształcania i doskonalenia zawodowego; pogłębianie współpracy z uczniami i rodzicami opartej na partnerstwie; podział środków finansowych przeznaczonych na edukację szkolną pozwalający na wyrównanie szans edukacyjnych dla dzieci i młodzieży pochodzących z rodzin niezamożnych. W latach 2016–2017 w systemie szkolnym Ukrainy rozpoczęto wdrażanie państwowego programu pt. „Szkoła demokratyczna", któremu przyświecała idea pogłębiania procesu demokratyzacji Ukrainy, w tym także poszerzenie autonomii szkół, zwiększenie roli w życiu szkoły samorządu uczniowskiego, podniesienie kwalifikacji nauczycieli.

Słowa kluczowe: szkoła, edukacja, uczniowie, nauczycieli, system, Ukraina

basic problems of school education in Ukraine, among which we can mention; demographic problems; structural problems computerization and computerization of the teaching process and equipping schools with modern teaching aids; personnel problems; the degree of decentralization of school management and expansion of school autonomy. There is need to strengthen the professional position of teachers by increasing basic salaries and creating appropriate conditions for further education and in-service training; deepening cooperation with students and parents based on partnership; distribution of funds for school education that allows equal educational opportunities for children and young people from indigent families. In 2016-2017, the implementation of a state program entitled "Democratic School" was launched in the school system of Ukraine, guided by the idea of deepening the democratization process Ukraine, including expanding the autonomy of schools, increasing the role of student self-government in school life, and raising the qualification of teachers.

Keywords: school, education, pupils, teachers, system, Ukraine.

1. Wprowadzenie

System szkolnictwa podstawowego i ogólnokształcącego w Ukrainie funkcjonuje w oparciu o następujące akty prawne: Ustawa „O oświacie" (Zakon Ukrainy Pro osvitu, 2017), „O ogólnej średniej oświacie" (Zakon Ukrainy Pro povnu zahalnu seredniu osvitu, 2020), oraz rozporządzeń Ministerstwa Oświaty i Nauki Ukrainy, a także rozporządzeń lokalnych władz oświatowych i samorządowych. Wśród najważniejszych wymienić trzeba Rozporządzenie Gabinetu Ministrów Ukrainy z dnia 23.09.2015 r. (Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy, 2015). Również istotną rolę w edukacji szkolnej Ukrainy zajmują programy oświatowe „Nowa ukraińska szkoła" (2016) (Kontsepsiia realizatsii derzavnoi polityky u sferi reformuvannia zahalnoi serednoi osvity, 2016; Nowa ukrainska shkola; konceptualne zasady reformowania serednio shkoly, 2016) oraz program „Szkoła demokratyczna" (2016), (Pidtrymka reform shkilnoi osvity v Ukraini, Zvit prohramy „Demokratychna shkola", 2017).

W latach 90. XX w. oraz pierwszych dwóch dekadach XXI w. w rozwoju systemu edukacji szkolnej Ukrainy wyróżniamy pewne etapy. Według Natalii Bidenko (2009) nowoczesny rozwój systemu edukacji szkolnej Ukrainy można podzielić na dwa okresy: kryzysu systemu szkolnictwa (lata 1991–1998) oraz okres reformowania i modernizacji (lata 1998–2005), w którym doszło do istotnej reorganizacji i zmian strukturalnych w systemie edukacji szkolnej, tj. modyfikacja planów i programów nauczania w kontekście podjętych przez władze oświatowe działań w obszarze integracji szkolnictwa ukraińskiego z europejską przestrzenią edukacyjną (Bidenko 2009, 223–224). Natomiast zdaniem Oksany Mushki (2018) rozwój systemu edukacji szkolnej w Ukrainie od czasu uzyskania niepodległości w 1991 r. można podzielić na cztery etapy:

- początkowy okres (1991–1999), w ciągu którego następuje tworzenie normatywno-prawnej bazy nowego systemu edukacji szkolnej oraz rozpoczęcie ukrainizacji oświaty (odejście do wzorów edukacji radzieckiej);
- okres aktywizacji działań reformujących (1999–2010), w którym nastąpiło przejście do 12-letniej nauki szkolnej oraz zostały wprowadzone nowe standardy nauczania (programy i plany), rozpoczęto systemowe działania w obszarze informatyzacji i komputeryzacji szkolnictwa;
- okres spowolnienia modernizacji edukacji szkolnej (2010–2014, okres kontrreformacyjny) – którego najważniejszym elementem jest zredukowanie trwania nauki szkolnej z 12 do 11 lat przy jednoczesnym wzmocnieniu centralizacji i biurokratyzacji działań w obszarach zarządzania szkolnictwem;
- okres powrotu do modernizacji edukacji szkolnej (od 2014–2018), który cechuje pogłębianie procesu wstrzymanego w okresie lat 2010–2014. (Mushka 2018, 275).

Celem artykułu jest przedstawienie i analiza wybranych aspektów w zakresie rozwoju oświaty szkolnictwa podstawowego i ponadpodstawowego Ukrainy. W pracy badawczej wykorzystano metody indukcji i dedukcji oraz syntezy. Wysunięto następujące problemy badawcze: Jakie tendencje odgrywają kluczową rolę w rozwoju systemu oświatowego w tym kraju? Jakie są cele i perspektywy długoterminowego rozwoju oświaty szkolnej Ukrainy?

2. Działania reorganizacyjne w systemie edukacji szkolnej Ukrainy w pierwszym dziesięcioleciu XXI w.

W pierwszej dekadzie XXI w. w edukacji szkolnej Ukrainy władze oświatowe podjęły szereg pozytywnych działań: zostały określone Państwowe standardy nauczania początkowego i szkolnictwa średniego; zwiększono wydatki na informatyzację szkół; wprowadzono do programu nauczania w klasach szkoły początkowej obowiązkową naukę języka obcego; w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych zwiększono wydatki na wyposażenie laboratoryjne do nauki przedmiotów z bloku przyrodniczo-matematycznego; zwiększono wynagrodzenie dla nauczycieli, wychowawców klasowych,

kierowników szkolnych gabinetów metodycznych; systematycznie prowadzono olimpiady przedmiotowe oraz organizowano letnie i zimowe ferie dla uczniów z rodziny ubogich oraz sierot, przyjęto rządowy program „Autokar szkolny" (który miał służyć w pierwszej kolejności dzieciom i młodzieży szkolnej dojeżdżającej do szkół położonych w oddalonych rejonach wiejskich), (Bidenko 2009, 220–221).

W procesie modernizacji szkolnictwo zetknęło się z szeregiem wyzwań. Jednym z głównych problemów dla oświaty szkolnej Ukrainy stał się pogłębiający się kryzys demograficzny, wskutek którego nastąpiło zmniejszenie liczby uczniów, nauczycieli oraz szkół. W latach 90. XX w., liczba szkół ogólnokształcących w Ukrainie została zredukowana o 5,9% (z 21,9 do 20,6 tys.), w 1990–2008 liczba uczniów w szkołach ogólnokształcących zmniejszyła się o 22,9%, zaś w klasach początkowych z 601,5 tys. w roku szkolnym 2001/2002 – do 404 tys. w roku 2009 (Istoriia ukrainskoi kultury, 2011). Zaznaczmy, że procesy demograficzne w Ukrainie nie różnią się od tendencji spadkowej w krajach Europy Zachodniej, lecz zasoby materialne oświaty ukraińskiej znacznie odbiegają od możliwości finansowych w państwach Unii Europejskiej, co wpływa na powstawanie znaczących barier w kontekście działań reorganizacyjnych podjętych przez ukraińskie władze oświatowe.

Na początku XXI w., jak już wyżej zaznaczono, wprowadzono 12-letnią naukę szkolną. Głównym celem tej zmiany było zwiększenie liczby godzin nauczania według standardów przyjętych w większości krajów Unii Europejskiej, a tym samym lepszego przygotowania młodzieży do funkcjonowania na rynku pracy (w latach 2000–2001 wprowadzono nowy 12-stopniowy system oceniania uczniów). W związku z tym, iż według ówczesnych władz oświatowych, pomimo reorganizacji nie osiągnięto oczekiwanych rezultatów, w 2010 r. przywrócono obowiązującą wcześniej szkołę 11-letnią.

W pierwszej dekadzie XXI w. rozpoczęto także reformowanie systemu finansowania oświaty, którego celem było przekazanie środków finansowych władzom samorządowym, co świadczyło o postępującej decentralizacji polityki budżetowej w Ukrainie. Jednym z podstawowych kryteriów finasowania szkolnictwa był wskaźnik liczby uczniów w poszczególnych szkołach oraz liczba dzieci w wieku od 3 do 6 lat (Kurets 2008, 177]. Ważnym etapem w rozwoju oświaty ukraińskiej było wprowadzenie w 2003 r. koncepcji profilowanego nauczania w starszych klasach szkoły średniej, w pierwszej kolejności w tych szkołach, które miały odpowiednią bazę materialną i posiadały nowoczesne środki dydaktyczne (Zahorodnia 2020, 113). Nauczanie profilowane rozpoczynało się w klasach 8–9 szkoły ogólnokształcącej (w tym w liceach profilowanych oraz kolegiach). Obowiązywały następujące profile nauczania: naukowy (filologiczny, fizyko-matematyczny, biologiczno-techniczny, biologiczno-chemiczny, historyczno-społeczny); praktyczny (agrochemiczny, rolniczy, chemiczno-techniczny, ekonomiczny, fizyko-techniczny); artystyczno-estetyczny (muzyczny, aktorski, choreograficzny, plastyczny); sportowy (według dyscypliny sportu), (Zahorodnia 2020, s. 113).

W roku szkolnym 2002/2003 w szkołach ogólnokształcących Ukrainy pracowało 561 tys. nauczycieli (o 4,3% więcej w porównaniu ze stanem w latach 1990–1991),

aczkolwiek widoczna była tendencja do zmniejszenia tej liczby zatrudnionych (Zahorodnia 2020, 113]. Wówczas również nastąpiła redukcja etatów wśród nauczycieli klas początkowych, przy czym wrosła liczba nauczycieli tej kategorii posiadających kwalifikacje na poziomie specjalisty (polski odpowiednik licencjatu) oraz magistra do 77,7% w szkołach miejskich oraz 60,3% w szkołach wiejskich. Biorąc pod uwagę ówczesne niekorzystne tendencje demograficzne w kraju, przy zwiększeniu liczby nauczycieli lepiej wykwalikowanych, redukcja etatów nie przyczyniła się istotnie do kryzysu w nauczaniu początkowym (Bidenko 2009, 220–221).

3. Dynamika rozwoju edukacji szkolnej w Ukrainie w okresie lat 2014–2018

Sytuacja zawodowa nauczycieli w Ukrainie w porównaniu z pierwszą dekadą XXI w. uległa znacznej poprawie: wzrosło wynagrodzenie zasadnicze, nastąpiła poprawa w kontekście statusu prawnego nauczycieli. Ogólnie w szkołach ogólnokształcących Ukrainy w 2018 r. liczba zatrudnionych nauczycieli wynosiła 437 471 osób, z których 54,5% pracowało w miastach, zaś 45,5% w szkołach wiejskich (Osvita v Ukraini: bazovi indykatory 2018, 82). Istotną rolę w kontekście funkcjonowania i rozwoju zawodowego nauczycieli ukraińskich odgrywa Ustawa „O oświacie" przyjęta we wrześniu 2017 r. W ramach ustawy rozpoczęto działania modernizujące w obszarze szkolnictwa ogólnokształcącego, między innymi: podniesienie poziomu kwalifikacji nauczycieli klas młodszych; przygotowanie nowych podręczników; doskonalenie systemu statystyki oświatowej i analityki. W tejże ustawie nauczyciel jest zobligowany poświęcić 150 godz. w ciągu 5 lat na podniesienie kwalifikacji. Nauczyciel we własnym zakresie podejmuje decyzję o czasie, formie i miejscu dokształcenia zawodowego. Ustawa premiuje także innowacyjność wśród nauczycieli poprzez system nagród pieniężnych w postaci dodatku w wysokości 20% do wynagrodzenia zasadniczego oraz poprzez postępowanie certyfikacyjne. Zaznaczmy, iż wydatki budżetowe na rozwój szkolnictwa ogólnokształcącego w Ukrainie w latach 2014–2017 systematycznie (aczkolwiek powoli) wzrastały i wynosiły: w 2017 r. – 47,4% wszystkich wydatków budżetowych na rozwój edukacji szkolnej w kraju (42,4% wydatków w 2014 r.) i w porównaniu z 2010 r. wzrosły o 2,6 raza (Osvita v Ukraini: bazovi indykatory 2018, 11–12).

Oddzielnym zagadnieniem jest szkolnictwo niepubliczne, które zaczęło funkcjonować już w latach 90. XX w., właściwie bezpośrednio po uzyskaniu przez Ukrainę niepodległości, lecz nie zostało potraktowane jako pełnoprawna alternatywa dla szkoły państwowej i niestety nie otrzymało należytego wsparcia władz oświatowych. W roku szkolnym 2010/2011, kiedy w systemie edukacji szkolnej funkcjonowało 20,3 tys. szkół ogólnokształcących, sektor edukacji prywatnej obejmował niecały 1% szkół, zaś liczba uczniów w tych szkołach wynosiła 0,44% ogółu. W następnym roku szkolnym z 19,9 tys. szkół Ukrainy tylko 195 było szkołami prywatnymi. W kolejnych latach sytuacja nie uległa poprawie: według Ally Liebovych w 2018 r., zaledwie 0,01% wszystkich placówek

edukacyjnych w kraju stanowiły szkoły prywatne. (Leibovych 2018, 1–2). Niewątpliwie brak konkurencyjności w systemie szkolnym świadczył o niedostrzeganiu przez władze oświatowe konsekwencji takiego stanu rzeczy dla przyszłości edukacji w tym kraju. Niewystępowanie alternatywnego systemu edukacji prowadzi do monopolu systemu edukacji państwowej, a to oznacza między innymi brak możliwości prowadzenia pogłębionego dyskursu merytorycznego wśród naukowców, oświatowców i nauczycieli o kształcie edukacji szkolnej oraz najważniejszych brakach w obszarze prowadzenia działalności badawczo-eksperymentalnej i nowatorskiej w szkolnictwie.

Istotne znaczenie w rozwoju szkolnictwa ukraińskiego odgrywa przyjęta w 2016 r. przez Gabinet Ministrów Ukrainy koncepcja „Nowa ukraińska szkoła", realizację której rozpoczęto od 2018 r. Jest ona kontynuacją oraz doprecyzowaniem poprzednio przyjętych priorytetów reformy edukacyjnej. Została skoordynowana z treścią ustawy „O oświacie", głównym dokumentem normatywno-prawnym oświaty w tym kraju. Zasadniczymi jej priorytetami są między innymi:

- decentralizacja zarządzania szkołą oraz poszerzanie jej autonomii;
- wzmocnienie pozycji zawodowej nauczycieli poprzez zwiększanie wynagrodzenia podstawowego oraz stworzenie warunków w zakresie kształcenia i doskonalenia kwalifikacji zawodowych;
- pogłębianie partnerskiej współpracy z uczniami i rodzicami;
- podział środków finansowych na edukację szkolną pozwalający na wyrównanie szans edukacyjnych dla dzieci i młodzieży pochodzących z rodzin niezamożnych;
- modernizacja technologii nauczania dzieci.

Mimo ujemnego bilansu demograficznego (w ciągu ostatnich 30 lat liczba dzieci w kraju zmniejszyła się dwukrotnie), dynamika rozwoju systemu szkolnictwa podstawowego i ponadpodstawowego wpłynęła korzystnie na utrzymanie poziomu liczby uczniów w poszczególnych szkołach). Co prawda w 2018 r. nastąpiło stopniowe zwiększenie liczby dzieci w starszych klasach szkoły średniej do 3 911 848 uczniów (w 2014 r. do tych klas uczęszczało 3 757 063 uczniów), jednak wskaźniki te wywołane są faktem, iż od dekady widoczna jest wyraźna tendencja do zmian reorganizacyjnych związanych z redukcją szkół zlokalizowanych w małych miastach, miejscowościach i na wsi poprzez ich łączenie. (Osvita v Ukraini: bazovi indykatory 2018, 10-11).

Po reformach w 2017 r. edukacja szkolna jest realizowana na następujących poziomach: szkoła podstawowa (4-letnia – od 2018 r.); szkoła średnia niższa (5-letnia – od 2022 r.); szkoła średnia wyższa (3-letnia – od 2027 r.). Po zakończeniu szkoły średniej wyższej absolwenci uzyskują pełne wykształcenie średnie. Obowiązek szkolny w Ukrainie rozpoczyna się od 6 roku życia. Zgodnie z Ustawą „O oświacie" proces nauczania w klasach początkowych szkoły (klasy 1–4) zostały podzielony na dwa cykle: I – klasy 1–2 oraz II – klasy 3–4.

Istotnym problemem szkolnictwa ukraińskiego w XX w. pozostaje nadal dysproporcja pomiędzy potencjałem materialnym szkół wiejskich w porównaniu z miejskimi. Mimo iż szkoły na wsi dysponowały mniejszymi funduszami na rozwój (wynikało to

również z przyczyn obiektywnych – mniejszej liczby uczniów i nauczycieli, która z roku na rok ulegała ciągłemu zmniejszeniu, sporej odległości od ośrodków kultury), w szkołach wiejskich doszło także do szeregu pozytywnych zmian. Jak zaznacza Liubov Prokopiv (2011), specyfika wiejskiej szkoły charakteryzuje się przede wszystkim organizacją procesu nauczania w małych grupach, a co za tym idzie, większej możliwości indywidualizacji procesu edukacyjnego. Jak zaznacza naukowiec, efektywne funkcjonowanie jest uwarunkowane także ciągłym doskonaleniem organizacji procesu nauczania z uwzględnieniem lokalizacji, regionalnej specyfiki, obyczajów i tradycji oraz modernizacji bazy materialnej danej szkoły (Prokopiv 2011, 330–331). Większość szkół miejskich usytuowana była w obwodach Donieckim, Dniepropietrowskim oraz Charkowskim, zaś wiejskich – w obwodach: Wołyńskim, Tarnopolskim i Winnickim (Osvita v Ukraini: bazovi indykatory 2018, 59–60). Ważną rolę w szkolnictwie Ukrainy zajmują tzw. szkoły zasadnicze, czyli szkoły zlokalizowane w niewielkich i małych miejscowościach przeważnie o charakterze wiejskim pozwalających na łączenie małych szkół, w których jeden nauczyciel prowadzi kilka przedmiotów. Pierwsze szkoły zasadnicze powstały w 2016 r., zaś w 2018 roku funkcjonowało na terenie kraju już 530 tego typu placówek oraz 986 filii (Osvita v Ukraini: bazovi indykatory 2018, 60–61).

W ostatnich latach dynamicznie rozwija się edukacja inkluzyjna jako jeden z priorytetowych kierunków programu „Nowa ukraińska szkoła". W roku szkolnym 2017/2018 w porównaniu z 2016/2017 r. liczba uczniów w klasach inkluzyjnych (zintegrowanych) wrosła o 72%, zaś szkół z tego typu nauczaniem w roku szkolnym 2017/2018 z 1518 do 2620, w tym liczba klas z 2751 do 5033 (Osvita v Ukraini: bazovi indykatory 2018, 70–71). W 2018 r. infrastruktura szkół dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi spełniała przyjęte w tym zakresie standardy w 11 560 szkołach Ukrainy (74% ogółu szkół), (Hevko 2019, 55). Zaznaczmy jednak, że realizacja działań w zakresie edukacji inkluzyjnej w Ukrainie pozostaje nadal na etapie rozwojowym. Według Ihora Hevko (2019) wśród 17 337 szkół ukraińskich w 2019 r. ponad 56 tys. uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi miało możliwość nauczania w szkołach ogólnokształcących w ramach programów inkluzyjnego nauczania, co wynosiło zaledwie 7% wszystkich tych uczniów (Hevko, 2019, 54).

Mimo wyraźnych zmian warto zaznaczyć, że system edukacji szkolnej Ukrainy w pierwszych dekadach XXI w.u cechowały także spore braki, tj.:

- formalne podejście dyrekcji szkół do roli i znaczenia samorządów uczniowskich;
- niedostateczne przestrzeganie zasad demokratycznego charakteru szkoły;
- brak instytucjonalnych możliwości przejawiania aktywności społecznej dla młodzieży szkolnej, jak i pozaszkolnej;
- niewystarczająca współpraca szkoły z interesariuszami zewnętrznymi oraz brak dostatecznych możliwości do rozwoju zawodowego nauczycieli.

W tym celu w latach 2016–2017 rozpoczęto wdrażanie w systemie szkolnictwa Ukrainy programu pt. „Szkoła demokratyczna", celem którego stało się pogłębianie procesu demokratyzacji edukacji w Ukrainie, w tym przede wszystkim poszerzenie

autonomii szkół, zwiększenie roli samorządu uczniowskiego, podniesienie kwalifikacji nauczycieli. W fazie początkowej program objął 74 szkoły z 24 obwodów kraju (ponad 7 tys. uczniów i nauczycieli), (Pidtrymka reform shkilnoi osvity v Ukraini, Zvit prohramy „Demokratychna shkola" 2017, 11).

Wdrażanie rozwiązań programowych „Szkoły demokratycznej" (szkolenia i warsztaty dla nauczycieli, wzmocnienie roli i rangi w życiu szkolnym samorządu uczniowskiego, intensyfikacja współpracy szkół z władzami samorządowymi, instytucjami oświatowymi, przedstawicielami rynku pracy i in.) pozwoliło na istotną poprawę funkcjonowania szkoły w kontekście demokratyzacji procesu zarządzania szkolnictwem oraz procesu nauczania i wychowania w szkole.

Już w 2017 r. realizacja programu pozwoliła na znaczącą poprawę sytuacji w szkołach objętych jego działaniami: w 80% placówek szkolnych, gdzie zostały wprowadzone zmiany, samorządy szkolne miały zdecydowanie większy wpływ na funkcjonowanie szkoły (przed realizacją programu taki stan rzeczy miał miejsce tylko w 1/3 szkół); w 68% szkół nastąpiło polepszenie dostępu do informacji publicznej; 69% nauczycieli zaczęło aktywnie stosować nowoczesne metody i techniki nauczania (przedtem wskaźnik tej aktywności dotyczył 22% nauczycieli); wzrosła również aktywność nauczycieli w zakresie podniesienia własnego poziomu kwalifikacyjnego (40% nauczycieli uczestniczyło w szkoleniach, treningach edukacyjnych); wzrosła liczba szkół współpracujących z interesariuszami zewnętrznymi (55% w porównaniu z 15% przed wdrożeniem programu), (Pidtrymka reform shkilnoi osvity v Ukraini, Zvit prohramy „Demokratychna shkola" 2017, 14–15).

W 2017 roku Ministerstwo Oświaty i Nauki Ukrainy opracowało nowy plan nauczania dla klas 10–11 szkoły ogólnokształcącej, który przewidywał redukcję przedmiotów obowiązkowych z 22 do 9, co pozwoliło na bardziej pogłębioną naukę wybranych dyscyplin, a tym samym uzyskanie przez szkołę możliwości samodzielnego ustalania profilów nauczania oraz dokonywania integracji części przedmiotów, np. w przypadku, kiedy szkoła realizuje humanistyczny profil nauczania, to wówczas takie przedmioty, jak biologia, geografia, astronomia, ekologia, fizyka, chemia łączono w jeden cykl „Człowiek i natura" (3 godz. tygodniowo) (Zahorodnia, 2020, 115).

W kontekście współpracy międzynarodowej w obszarze edukacji szkolnej można między innymi wymienić zawarcie memorandum między Ministerstwem Oświaty i Nauki Ukrainy a funduszem The LEGO Foundation, co wyraźnie wsparło szkolnictwo ogólnokształcące Ukrainy (zawłaszcza klasy 1–4). Zgodnie z memorandum w roku szkolnym 2018/2019 wszystkie pierwsze klasy ogólnokształcącej szkoły średniej (prawie 17 tys. klas) otrzymały bezpłatnie sprzęt do gier dydaktycznych (Osvita v Ukraini: bazovi indykatory 2018, 59-60). Zaznaczmy, że w obszarze współpracy edukacyjnej Ukrainy z krajami Unii Europejskiej nie wykorzystano jeszcze potencjału, który owa współpraca może przynieść, i która mogłaby istotnie przyczynić się do rozwoju szkolnictwa ukraińskiego.

4. Podsumowanie

Przeprowadzona analiza głównych tendencji występujących w systemie oświaty szkolnej Ukrainy pozwala na stwierdzenie, iż głównym celem była i pozostaje modernizacja szkolnictwa, tak w zakresie strategii zarządzania szkołą, modyfikacji programów i planów nauczania, jak i w zakresie rozwoju bazy materialnej (komputeryzacja, wyposażenie szkół w nowoczesne środki dydaktyczne, budowanie obiektów sportowo-rekreacyjnych przy szkołach), według wzorów i standardów edukacji obowiązujących w państwach Unii Europejskiej. Jest to ambitny cel, przy którego realizacji władze oświatowe Ukrainy napotykają olbrzymie problemy, między innymi spowodowane niewystarczającymi zasobami finansowymi, zróżnicowanym poziomem rozwoju gospodarczego poszczególnych regionów kraju, niestabilnością polityczną. W pierwszej dekadzie XXI w. w edukacji szkolnej Ukrainy przeprowadzono szereg pozytywnych działań: przyjęty zostały Państwowy Standard nauczania początkowego i szkolnictwa średniego; zwiększono wydatki na informatyzację szkół; zwiększono wydatki na przeprowadzenie olimpiad przedmiotowych oraz organizację letnich i zimowych ferii dla uczniów z rodzin ubogich oraz sierot; wprowadzono do programu nauczania w klasach szkoły początkowej obowiązkową naukę języka obcego; w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych zwiększono wydatki na wyposażenie laboratoryjne do nauki przedmiotów przyrodniczo-matematycznych; zwiększono wynagrodzenie dla nauczycieli-wychowawców, kierowników szkolnych gabinetów metodycznych. Został przyjęty rządowy program „Autokar szkolny" (który miał służyć w pierwszej kolejności dzieciom i młodzieży szkolnej dojeżdżających do szkół położonych w oddalonych rejonach wiejskich). Szkolnictwo niepubliczne zaczęło funkcjonować już w latach 90. właściwie od razu po uzyskaniu przez Ukrainę niepodległości, lecz niestety nie otrzymało należytego wsparcia od władz oświatowych, by móc się stać realną alternatywą dla szkoły państwowej.

W latach 2016–2017 rozpoczęto wdrażanie do systemu szkolnictwa Ukrainy państwowego programu pt. „Szkoła demokratyczna", którego podstawowym hasłem było pogłębianie procesu demokratyzacji Ukrainy, w tym także poszerzenie autonomii szkół, zwiększenie roli samorządu uczniowskiego w życiu szkoły, podniesienie kwalifikacji nauczycieli. W ostatnich latach dynamicznie rozwija się edukacja inkluzyjna jako jeden z priorytetowych kierunków edukacji w szkole. Wiodącą tendencją w szkolnictwie Ukrainy są ciągłe wysiłki władz oświatowych w kierunku modernizacji systemu szkolnictwa podstawowego i ponadpodstawowego tak, aby dostosować treści nauczania i potencjał do najlepszych wzorów edukacji europejskiej.

Literatura

Bidenko, Nataliia. 2009. Rozvytok zahalnoi serednio osvity v Ukraini v period nezalezhnosti*, Naukovi Zapysky KDPU im. V. Vynnychenka, Seria: Istorychni nauky,* Vypusk 12, 213–225. dspace.cuspu.edu.ua/jspui/bitstream (dostęp: 15.09.2022).

Osvita v Ukraini: bazovi indykatory. Informatsiino-statystychnyi biuleten rezultativ diialnosti haluzi osvity u 2017/2018 n.r. Ministr osvity i nauky Ukrainy. DNU „Instytut osvitnoi analityky, Kyiv 2018, 70–71 mon.gov.ua (dostęp: 9.04.2022).

Hevko, Ihor. 2019. Inkluzyvna osvita v Ukraini: suchasnyi stan ta problemy rozvtku, *Naukovyi Visnyk MNU imeni V.O. Sukhomlynskoho Pedahohichni Nauky,* 1 (64), 52–58. mdu.edu.ua/wp-content/uploads/Ped-visnyk-64-2019-11.pdf, (dostęp: 23.04.2019).

Leibovych, Alla. 2018. Zasady rozvytku pryvatnykh shkil v Ukriani*, Efektyvna ekonomika,* 5, 1–2. Dostęp: 19.04.2022 www.economy.nayka.com.ua /pdf/5_2018/156.pdf_

Kontcepsiia realizatsii derzavnoi polityky u sferi refomuvannia zahalnoi serednoi osvity „Nova ukrainska shkola" na period do 2029 r. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 14.12.2016 r. http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016.

Kurets, V.S. 2008. Planuvannia finansovych vydatkiv zahalnoosvitnikh shkil v umowach tranformatsii ekonomiky Ukrainy*, Naukovi Zapysky, Seriia: Ekomia,* Chastyna 2, Vypusk 10, 175–180.

Mushka, Oksana (2018), Prohnostychni modeli rozvytku zahalnoi serednoi osvity, *rozrobleni v nezalezhnii Ukraini* rozrobleni v nezalezhnii Ukraini, v zmisti posibnyka z pedahohichnoho prohnozuvannia dlia vchytelia*, Problemy suchasnoho pidruchnyka,,* Vypusk 21, 271–283*,* DOI https://doi.org/10.32405/2411-1309-2018-21-271-283.

Nowa ukrainska shkola: konceptualne zasady reformowania serednio shkoly, Rishennia MON Ukrainy, Nr 10 vid 27.10.2016 r., (dostęp: 21.05.2022), https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola.

Istoriia ukrainskoi kultury. Tendentsii rozvtku osvity ta nauky v nezalezhnii Ukraini. 2011. Dostęp: 18.05.2022 https://vseosvita.ua/library/tendencii-ta-vikliki-v-sucasnij-sistemi-osviti-v-ukraini

Pidtrymka reform shkilnoi osvity v Ukraini, Zvit prohramy „Demokratychna shkola" za 2016–2017. 2017. Oslo: Yevropeiskyi tsentr im. Verhelanda, 14–15, (dostęp: 15.04.2022) www.theews.org.

Prokopiv, Liubov. 2011. Do problemy orhanizatsii navchalno-vykhovnoho protsesu v suchasnii malochyselnii silskii schkoli*, Nauka i Osvita,* 4. s. 328–331.

Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23 lystopada 2015 r. Nr 1393 priemier-ministra Ukrainy vid 04.05.2017 Nr 15455/6/1-17 do punktu II Protokolu peshoho zasidannia Natsionalnoi Rady reform na temu „Osvita, bezpeka ta blahopoluchchia ditei yak priorytet rozvytku krainy" vid 13 bereznia 2017 r., https://законодавство.com/kabineta-ministriv-rozporyadjennya/kabinet, (dostęp: 15.06.2022 r.)

Zahorodnia, Alla. 2020. Shkilna osvita na pochatku XXI stolittia u kontekksti zaprovadzhnennia profilnoho navchannia. *Naukovyi chasopys NPU imeni M.P.*

Dragomanov, Seria 5, Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy, Vypusk 73, 1, 111–115. DOI https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2020.73-1.25

Zakon Ukrainy Pro osvitu, Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVP) 2017, nr 38–39, st. 380, nr 10-r/2019 vid 16.07.2019, https://zakon.gov.ua/go/2145-19 (dostęp: 17.10.2019).

Zakon Ukrainy Pro povnu zahalnu seredniu osvitu, Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVP), 2020, nr 31, st. 226, http://zakon.rada.gov.ua/go/463-20, (dostęp: 21.10.2019).

Źródła pierwotne

Біденко Н. І. 2009. Розвиток загальної середньої освіти в Україні в період незалежності, *Наукові записки Кіровоградського Державного Педагогічного Університету ім. В. Винниченка*, Випуск 12, Серія Історичні науки, 213-225 dspace.cuspu.edu.ua/jspui/bitstream

Гевко І.В. 2019. Інклюзивна освіта в Україні: сучасний стан та проблеми розвитку, *Науковий Вісник МНУ імені В.О. Сухомлинського Педагогічні Науки*, №1 (64), 2019, 52–58. mdu.edu.ua/wp-content/uploads/Ped-visnyk-64-2019-11.pdf

Загородня А.А. 2020. Шкільна освіта на початку XXI століття у контексті запровадження профільного навчання. *Науковий часопис НПУ імені М. П. М.П. Драгоманова, Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*, Випуск 73, №1, 2020, 111–115 https://lib/iitta/ua

Закон України. Про повну загальну середню освіту. *Відомості Верховної Ради (ВВР)* (2020), №31, ст. 226. http://zakon.rada.gov.ua/go/463-20

Закон України Про освіту. *Відомості Верховної Ради* 2017 №38-39, №10-р /2019 від 16.07.2019 (2019), https://zakon.gov.ua/go/2145-19

Історія української культури. Тенденції розвитку освіти та науки в незалежній Україні 2011), https://veosvita.ua/library/tendencii-ta-vskliki-v-sucasnij-sistemi-v-ukraini

Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. *Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 р.* http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016

Лейбович А.В. 2018. Засади розвитку приватних шкіл в Україні, *Ефективна економія*. №5. 2018, 1-3. www.economy.nayka.com.ua /pdf/5_2018/156.pdf

Курець В.С. 2008. Планування фінансових видатків загальноосвітніх шкіл в умовах трансформації економіки України, *Наукові Записки. Серія: Економія,* Частина 2, Випуск №10, 2008, 175–180.

Мушка О.В. 2018. Прогностичні моделі розвитку загальної освіти, розроблені в незалежній Україні, в змісті посібника з педагогічного прогнозування для вчителя, *Проблеми сучасного підручника*, 2018, 271-283 DOI https://doi.org/10.32405/2411-1309-2018-21-271-283.

Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. Рішення МОН України. №10 від 27.10.2016 р. (2016) https://gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2015 року № 1393-р. прем'єр-міністр України від 04.05.2017 № 154555/6/1-17 до пункту 2 розділу II Протоколу першого засідання Національної Ради реформ на тему: «Освіта, благополуччя, дітей як пріоритет розвитку країни» від 13 березня 2017 року https://законодавство.com/kabineta-ministriv-rozporyadjennya/kabinet

Підтримка реформ шкільної освіти в Україні. Звіт програми «Демократична школа» за 2016-2017, 2017, Європейський центр ім. Валеранга. Осло 2017, www.theews.org.

Прокопів Л.М. 2011. До проблеми організації навчально-виховного процесу в сучасній малочисельній сільській школі, *Наука і Освіта*, №4, 328-331.